

Lənkəran Dövlət Humanitar Kolleci

Musiqi və təsviri incəsənət şöbəsi

DÜNYA XALQLARININ MUSIQİ ƏDƏBİYYATI

(RUS MUSIQİ ƏDƏBİYYATI)

MÜHAZİRƏLƏR

(12-dən-23-ə kimi)

Müəllim: Axundova Sədaqət Həbib qızı.

MÜHAZİRƏ № 12.

Mövzu № 12. A. Darqomijski – həyat yolu.

Plan:1. Bəstəkarın uşaqlığı, gəncliyi, ölümü.

2. Bəstəkarın həyatında baş verən maraqlı hadisələr.

A.S. Darqomijski
(1813 -1869)

XIX əsrin rus musiqi mədəniyyətinin daha bir görkəmli nümayəndəsi A.S.Darqomijski olmuşdur. Qlinkanın əsərlərindən ilham alan Darqomijski milli məktəbin yaradılması işini başa çatdırmış və onun yaratdığı klassik ənənələri davam etdirmişdir. Rus musiqi sənətinin inkişafında əvəzolunmaz rolu olan A.S.Darqomijski **2 fevral 1813-cü ildə Tula quberniyasının Troitski kəndində anadan olmuşdur.** Beş yaşına qədər balaca Aleksandr danışa bilmir. Lakin sonradan onun səsi açılır və hətta azca xırıltılı və çox yüksək diapozona malik olur. Bu da onun vokal ifasının bədii və təsiredici olmasına kömək edir.

1817- ci ildə Darqomijskilər ailəsi Peterburqa köçür və orada musiqi ilə hərtərəfli tanış olur. O fortepiano və skripka dərsləri alır. **1820-ci ildə Darqomijski ilk əsərlərini yazır. Bu əsərlər fortepiano pyesləri, kvartet və romanslardır.** XIX əsr rus musiqi mədəniyyətinin inkişaf etdiyi dövr 30-40-cı illər olmuşdur ki, bu da bəstəkarın dünyagörüşünün formalaşmasına böyük təkan vermişdir.

1835-ci ildə o, Qlinka ilə görüşüb tanış olur və bu görüşdən sonra Viktor Hüqonun "Paris Notr-Dam kilsəsi" romanı əsasında "Esmiralda" adlı ilk operasını yazır. A.S.Puşkinin sözlərinə "Vaxtın təntənəsi" kantatasını, 1840-cı illərin ikinci yarısında bir sıra gözəl romanslar bəstələyir. Sonralar bəstəkar "Vaxtın təntənəsi" kantatasını lirik opera-baletə çevirmişdir.

1844-cü ildə Darqomijski ilk dəfə olaraq xaricə gedir və bir çox ölkələrdə olur. O Parisdə, Vyanada tanınmış yazıçı və şairlərlə, eləcə də ifaçılarla görüşür, onlardan ilham alaraq yaradıcılığında öz xalqını tərənnüm edən, onun real həyatını əks etdirən böyük əsər yazmağı qərarlaşdırır.

Darqomijskinin erkən yaradıcılıq dövründə hələ mütərəqqi ideyalar, demokratik əhvali-ruhiyyələr öz əksini tapırdı. 1850-ci illərin axırlarında Darqomijski ədəbiyyat və incəsənətdə qabaqcıl azadlıq ideyası daşıyan gənc nəslin nümayəndələri ilə şəxsi və bədii yaradıcılıq əlaqəsi saxlayırdı. Darqomijskinin yaradıcılığına Lermontov, Nekrasov, Qoqol, xüsusən Puşkin kimi görkəmli şair və yazıçıların təsiri olduqca böyük olmuşdur. O, yeni realist xarakterli musiqi dili tapmış (reçitativ-deklamasiyalı üslub), psixoloji məişət dramı – "Su pərisi" kimi yeni opera növü yaratmışdır.

Darqomijskinin romanslarından birinin əl yazısı

Bəstəkar tez-tez Smolenskə gedir, oranın folklorunu yaxından öyrənir, öz əsərlərində istifadə edirdi. Əsasən 1840-cı illərin sonu 1850-ci illərin əvvəllərində "Su pərisi" operası üzərində işlədiyi vaxtlarda o bu fəaliyyətini daha da inkişaf etdirmiş, əsərinə bir neçə Smolensk xalq mahnılarından daxil etmişdir. Operadan əlavə bəstəkar özünün ən məhsur əsərləri olan «Душечка девица» və «Лихорадушка»da Smolensk xalq mativlərindən istifadə etmişdir. Onun romansları həyat dolu, səmimiliyi ilə insanı cəlb edir və həmçinin elələri də vardır ki, lirik-monoloq tipli olub gərgin daxili aləmi əks etdirir. Bunlardan misal olaraq M.Y.Lermontovun sözlərinə yazdığı "Həm darıxıram, həm kədərliyəm" və "Kədərliyəm" romanslarını göstərə bilərik. Eləcə də Darqomijski Puşkinin, Koltsovun şerlərinə də bir sıra romanslar bəstələmişdir.

Nəhayət ki, bəstəkar 1855-ci ildə "Su pərisi" operasını başa çatdırır. Opera 1856-cı ildə Peterburqun Mariinski teatrında tamaşaya qoyulur. Opera rus xalq dramı olaraq

ictimai ədalətsizliyi əks etdirirdi. Lakin tamaşa kübar cəmiyyət tərəfindən bəyənilmədiyi üçün çoxlu tənqidlərə məruz qaldı. Lakin ziyalı təbəqə operanı yüksək qiymətləndirirdi. Musiqi tənqidçisi A.N.Serov operanın primyerasından sonra öz məqaləsində əsərə yüksək qiymət verməklə fikrlərini belə ifadə etmişdir:–“**Su pərisi**” xalq-məişət mövzusunda yazılmış ilk klassik rus operası olmaqla yanaşı həm də gözəl rus xalq dramıdır”.

“Su pərisi” operasından

1865-ci ildə Darqomijski ikinci dəfə səyahətə çıxır. Onun əsərləri Berlində tez-tez ifa olunur və müvəffəqiyyət qazanır. Həmçinin bu illərdə “Баба-Яга” (“Kürəgirən qarı”), “Украинская казачок” (“Ukrayna kazakı”), “Чухонская Фантазия” (“Çuxonun Fantaziyası”) adlı pyesərini ərəşəyə gətirmişdir.

1860-cı illərin ortalarında Darqomijski misiqili-dramatik səhnə əsərlərinə yenidən maraqla göstərir. Bəstəkar bu dəfə **Puşkinin “Daş qonaq” adlı faciəsinə opera bəstələmək qərarına gəlir.** Opera üzərində iki ilə yaxın müddət ərzində çalışır. Lakin ömür bəstəkara vəfa göstərmir. **O, 1869 -cu il yanvarın 17-də operanı başa çatdırma bilmədən ürək xəstəliyindən vəfat edir.**

Darqomijski Tixvin qəbristanlığında Qlinkanın məzarının yaxınlığında dəfn olunmuşdur.

İnternet vasitəsilə Darqomijskinin əsərlərini dinləmək.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 13.

Mövzu № 13. A. Darqomijski. Yaradıcılığı.

- Plan: 1. Bəstəkarın erkən yaradıcılıq dövrü**
2. Bəstəkarın yetgin yaradıcılıq dövrü
3. A. Darqomijskinin Rus və dünya musiqi tarixində yeri

A.S.Darqomijskinin yaradıcılıq yoluna nəzər salsaq görərik ki, o da Qlinka kimi xalqına bağlı, vətənini seven, onun problemlərini əks etdirən görkəmli sənətkardır. O öz sələfi olan Qlinkanın əsərlərindən ilham alaraq onun yaratdığı klassik ənənələri davam etdirməklə yanaşı dövrünün mütərəqqi ideyalarını, demokratik əhval-ruhiyyəsini əsərlərində əks etdirmişdir. Öz əsərlərində **həyati mövzuya toxunan ilk bəstəkar olmaqla yanaşı** Darqomijski köhnə janra yenilik gətirmişdir. O, əsərlərində sadə adamların ağır həyatı, sosial ədalətsizliyə etiraz edərək günlük həyatda baş verən hadisələri səhnələşdirmişdir. Bəstəkarın nailiyyəti lirik-dramatik monoloq, parodik, komik və satirik mahnılar yaratmaqla gələcək nəsli bəstəkarların -"Qüdrətli dəstə" üzvlərinin, həmçinin Çaykovskinin yaradıcılığına öz müsbət təsirini göstərmişdir.

Bildiyimiz kimi Darqomijski yaradıcılığa çox erkən 7 yaşında başlamışdır. Onun ilk əsərləri- romanslar, fortepiano pyesləri, kvartetlər olmuşdur. **1835-ci ildə Qlinka ilə tanış olan gənc bəstəkar artıq peşəkar bir musiqiçi kimi formalaşmışdır.** Artıq o musiqili-səhnə əsərləri yaratmaq həvəsində və iqtidarında idi. Bu məqsədlə də Darqomijski ilk operası olan "Esmiralda"nı bəstələmək qərarına gəlir. **Əsərin sujeti Viktor Hüqonun " Paris Notr-Dam kilsəsi" romanından götürülmüşdür. Opera üzərində bəstəkar 3 il (1838-1841) çalışmışdır. Əsər yalnız 1847-ci ildə səhnəyə qoyulmuşdur.**

"Esmiralda"nın ardından Darqomijski **A.S.Puşkinin sözlərinə "Vaxtın təntənəsi" kantatasını yazır və sonralar kantatani lirik opera-baletə çevirir, "Onaltı yaş", "Lileta", "Qanımda arzular qaynayır" və s. kimi romanslar bəstələyir.**

1844-cü ildə bəstəkar ilk dəfə xaricə səyahət edir. O Berlində Brüsseldə, Parisdə, Vyanada bir müddət yaşamış və burada görkəmli musiqişünaslar, bəstəkarlar və ifaçılarla tanış olmuşdur.

1845-ci ildə vətənə qayıdan Darqomijski rus musiqi folklorunu öyrənməyə başlayır. Folklor elementlərindən yazdığı **romanslarda-"Душечка девица", "Лихорадушка" və "Мелник" ("Dəyirmançı") və eləcə də 1848-ci ildə yazmağa başladığı "Su pərisi" ("Rusalka") operasında məharətlə istifadə etmişdir.**

Bəstəkarın yaradıcılığında **"Su pərisi" ("Rusalka") operasının özünəməxsus yeri vardır.** Belə ki, operanın sujeti Puşkinin eyniadlı faciəsindən götürülmüşdür. Puşkin əsəri tamamlaya bilmədiyi üçün Darqomijski sonluğu özü yazmışdır. **Əsər 8 il yazılmışdır. Yalnız 1855-ci ildə tamamlanmış, 1856-cı il mayın 16-da Peterburqun Mariinski teatrında**

səhnəyə qoyulmuşdur. Dövrünün görkəmli musiqi tənqidçisi Aleksandr Serov əsərə yüksək qiymət vermiş, onun dəyərini öz məqaləsində göstəməklə operanın uzun müddət Rusiyanın opera teatrı səhnələrində oynanılmasına nail olmuş və bəstəkara özünə inamı gücləndirmək və yazıb yaratmaq stimulu vermişdir

Dövrünün görkəmli musiqi tənqidçisi Aleksandr Serov əsərə yüksək qiymət vermiş, onun dəyərini öz məqaləsində göstəməklə operanın uzun müddət Rusiyanın opera teatrı səhnələrində oynanılmasına nail olmuş və bəstəkara özünə inamı gücləndirmək və yazıb yaratmaq stimulu vermişdir.

Darqomijski demokratik gənclər dərneyi ilə dostluq edir, “İskra” satirik jurnalının nəşrində yaxından iştirak edir, jurnalın yaxın təsisçilərindən olan Vasili Kuroçkinin şerlərinə bir neçə mahnı da bestələyirdi. Bunlardan “Soxulcan”, “Titulyar müşavir” , “Qoca kapral” **və sairələrini göstərə bilərik.**

1859-cu ildə Darqomijski M. Balakiryevin rəhbərlik etdiyi gənc bəstəkarlar dərneyinin üzvləri ilə tanış olur. (Sonralar bu dərnek “Qüdrətli dəstə” adı almışdır). Gənc bəstəkarlar Darqomijskinin yaradıcılığına yüksək qiymət verir, onu rus musiqi məktəbinin banilərindən hesab edirdilər.

Bəstəkar 1865-ci ildə ikinci dəfə Avropa ölkələrinə səfər edir. Onun əsərləri - “Kazaçok” orkestr pyesi, eləcə də “Su pərisi” operasından fraqmentlər Varşava, Brüssel, London, Parisin konsert səhnələrində müvəffəqiyyətlə ifa olunur.

Vətənə qayıtdıqdan sonra o, yeni həvəs və böyük ilhamla Puşkinin “Daş qonaq” adlı **kiçik faciəsinə müraciət edir** və yeni operası “ Daş qonaq” üzərində işə başlayır.

Operanın musiqi dilinin melodik reçitativ və sadə akkordların müşayiətindən ibarət olması “Qüdrətli dəstə” bəstəkarlarının, xüsusən də Sezar Küinin diqqətini çəkir. Bəstəkarın məqsədi operada insan səsinin canlı intonasiyasını əks etdirmək idi. **O opera üzərində 2 il işləyir və xəstəliyi ucbatından “Daş qonaq” operasını tamamlaya bilmir. 1869-cu il yanvarın 17-də bəstəkar ürək xəstəliyindən dünyasını dəyişir. Vəsiyyətinə əsasən operanı S.Küi tamamlayır. N.A.Rimski-Korsakov əsəri opkestrləşdirir. “Daş qonaq” operası 1872-ci ildə Peterburqun Mariinski teatırının səhnəsində oynanılır.**

“Daş qonaq” rus opera sənətinin inkişafında **önəmli rol oynamışdır.** Opera öz dövrü üçün novatorcasına yazılmış və bir sıra gələcək bəstəkarların yaradıcılığına da təsirini göstərmişdir. **Operanın yeniliyi ondan ibarət idi ki, burada bəstəkar nə ansambldan nə ariyalardan istifadə etməmiş (Lauranın iki kiçik romansından başqa), bütünlüklə operanı “melodik reçitativ” üzərində apararaq insan səslərinin bütün gözəlliyini ortaya qoyaraq “dramatik həqiqəti”, onların hiss və həyəcanlarını monoloqlarda ifadə etmişdir.** Musorqski “Boris Qodunov” və “Xovaşına” operalarında Darqomijskinin yolu ilə gedərək onun opera prinsiplərindən əsərlərində istifadə etmişdir. Musorqski Darqomijskini “musiqi həqiqətlərinin müəllimi” adlandırmış və böyük hörmətlə onun xatirəsinə bir neçə romans bəstələmişdir.

Darqomijski orkestr üçün cəmi dörd əsər bəstələmişdir. Bunlar 1830-cu illərin sonunda bəstələdiyi “Bolero”, 1864-cü ildə yazdığı “Kazaçok”, 1862-67-ci illərdə yazdığı “Баба-Яра” (“Küpegirən qarı”), “Чухонская Фантазия” (“Çuxonun Fantaziyası”)dir. Bu əsərlər maraqlı yazıya və yaxşı orkeströvokaya malik olsalar da çox az

ifa olunurlar. Bəstəkar, Qlinkanın simfonik musiqisinin ənənələrini davam etdirməklə yanaşı rus simfonik əsərlər silsiləsinə gözəl nümunələr bəxş etmişdir.

Darqomijskinin kamera-vokal əsərləri də böyük uğur qazanmışdır. Yaradıcılığının erkən dövrlərində yazdığı romansları lirik ruhda ("Oğlan və qız", "Mən sizi sevirdim", "16 yaş" və s.), 40-cı illərdən sonra yazdığı romanslarda isə rus folklorunun elementlərinə rast gəlirik ("Darıxıram", "Darıxıram və kədərliyəm" və s.). Nəhayət yaradıcılığının yetgin dövründə bəstəkar həyəcanlı, dərin drammatizm ruhunda olan eləcə də komik-satirik romanslar bəstələmişdir ("Dəyirmançı" "Qoca kapral", "Soxulcan və s.).

Bəstəkar instrumental sahədə də bir sıra əsərlər yazmışdır. Fortepiano üçün bəstələdiyi əsərlərə nəzər saldıqda onun daxili aləmini əks etdirən - polka, skertso, valslara, eləcə də fantaziya, "sozsüz mahnılara" də rast gəlirik.

ЮНОША И ДЕВА

Слова А. Пушкина Музыка А. Даргомыжского

Умеренно

Ю-но-шу, горь-ко ры-де-я, рев-ни-ва-я де-ва бра-ни-ла. К ней на пле-чо пре-кло-нен, ю-но-ша вдруг за-дре-мал, ю-но-ша вдруг за-дре-мал. Де-ва тот-час у-моля-ла, сон-е-го лег-кий ле-ля-я, и у-лы-ба-лась е-му, ти-хи-е сле-зы ли-я. И у-лы-ба-лась е-му, ти-хи-е сле-зы ли-я, ти-хи-е сле-зы ли-я.

Beləliklə A.S.Darqomijskinin yaradıcılığına səyahətimizə yekun vuraraq deyə bilərik ki, Darqomijski məhsuldar sənətkar olmaqla yanaşı **həm bir novator, həm bir realist bəstəkar olmuşdur. Lirik, dramatik, komik xarakterli və müxtəlif janrlı əsərlər yaratmaqla o, rus musiqi tarixinə öz adını böyük hərflərlə yazmışdır.**

İnternet vasitəsilə Darqomijskinin əsərlərini dinləmək.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 14.

Mövzu №14. A. Darqomijski "Su pərisi" operası

Plan:

1. Operanın yazılması , səhnəyə qoyulması
2. Operanın librettosu

A.S.Darqomijskinin yaradıcılığında “Su pərisi” (“Rusalka”) operasının özünəməxsus yeri vardır. Operanın sujeti Puşkinin eyniadlı faciəsindən götürülmüşdür. Lakin Puşkin əsəri tamamlaya bilməmişdir. Ona görə də Darqomijski sonluğu özü yazmışdır. Əsər, 1848-ci ildə yazılmağa başlanılsa da yalnız onun bitməsi çox uzun çəkmişdir. **Opera 8 il müddətinə yazılmışdır.** Sonda opera **1855-ci ildə tamamlanmış və 1856-cı il mayın 16-da Peterburqun Mariinski teatrında səhnəyə qoyulmuşdur.** Dövrünün görkəmli ziyalıları eləcə də musiqi tənqidçisi Aleksandr Serov əsərə yüksək qiymət vermişdir. O, öz məqaləsində əsərin dəyərini göstərməklə operanın uzun müddət Rusiyanın opera teatrının repertuarını bəzəməyə nail olmuş və bəstəkara yazıb yaratmaq stimulu vermişdir.

Opera 4 pərdədən ibarətdir.

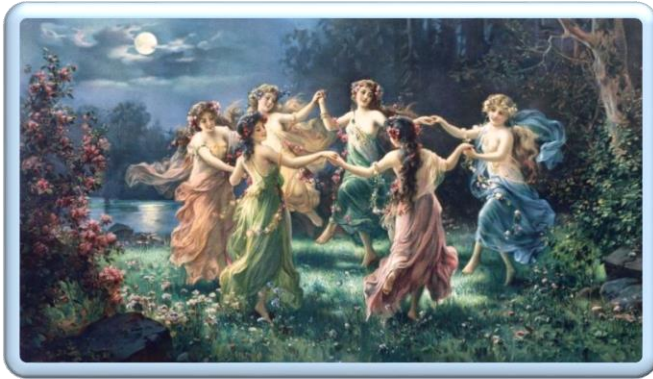
Operanın qısa məzmunu

I pərdə. Dnepr sahilı. Qoca dəyirmançının evi. Dəyirmançının qızı Nataşa sevgilisi Knyazın yolunu gözləyir. O çox həyəcanlıdır. Knyaz gəlib çıxır. Lakin o da üzgündür. Knyaz Nataşa ilə həmişəlik vidalaşmaq üçün gəlmişdir. Bunun səbəbi onun zadəgan ailənin qızı ilə evlənməsidir. Knyaz günahını yumaq üçün Nataşaya hədiyyələr və onun atasına pul vermək fikrindədir. Bu xəbəri eşidən Nataşa kədər hissi ilə Knyaza etiraf edir ki, tezliklə ana olacaq. Lakin qızın acınacaqlı vəziyyəti Knyazı fikrindən döndərmir. O, Nataşanı tərk edib gedir. Knyazın atıb getdiyi qız atasını məzəmmət edir. Onu xəsislikdə və pulgir olduğuna görə qınayır. Məhz atasının bu xasiyyətdə olması ucbatından o belə alçaldılmışdır. Həyatdan ümidini üzən Nataşa özünü Dneprə atır.

II pərdə. Knyaz malikanəsi. O malikanəsində toy məclisi keçirir. Qəflətən camaat arasında oxuyan qadın səsi eşidilir. O, aldadılıb tərک edilən və özünü çaya atan qız haqqında qəmli bir mahnı oxuyur. Məclisin əhvali – ruhiyyəsi tamamen pozulur. Oxuyan qadını axtarıb tapmaq mümkün olmur. Bu hadisədən sonra şənliyi də bərpa etmək olmur.

III pərdə. 1-ci şəkil. (Hadisələr 12 ildən sonra baş verir). Knyazın evi. Gözəl Knyaginya qüسسə içərisindədir. O,ərinin ona münasibətinin soyuqluğundan şikayət edir. Knyaginya ilə yaxınlıq edən Olqa şən nəğmə oxumaqla onu əyləndirməyə çalışır. Knyaginayaya xəbər verirlər ki, əri Dnepr sahilində tək qalmaq qərarı verib. O, Olqanı da götürüb birlikdə onu axtarmağa yollanır.

2-ci şəkil. Dneprin sahilində dağılmış dəyirmanın acı mənzərəsi. Gecədir. Ay işığının ecazkar mənzərəsi altında Su pəriləri əl-ələ tutub oxuyub – oynayırlar. Knyaz qəmli addımlarla gəlib buraya çıxır. O, Nataşa haqqında düşüncələrə qərқ olmuşdu. Peşimanlıq hissi onu tərک etmir. Qəflətən Dəyirmançı gəlib çıxır. O, qızının ölümündən sonra dəli olmuşdur. Meşədə səfil-sərgərdən gəzib dolaşır və özünü qarğa sanır. Knyazı gərən dəyirmançı qəzəblə onun üstünə atılır. O qızının qatilini boğub öldürməyə çalışır. Özlərini yetirən ovçular ağalarını qocanın əlindən zorla xilas edirlər.

IV pərdə. 1-ci şəkil. Sualtı ev. Nataşa su pərilərinin çariçası olmuşdur. O, qızını sahile göndərir və tapşırır ki, atası Knyazı hiylə ilə aldadaraq suyun altına gətirsin. Çariça Nataşa sevinir. Çünki, çoxdan gözlədiyi qisas anı gəlib çatmaqdadır.

2-ci şəkil . Dneprin sahili. Olqanın müşayiət etdiyi Knyaginya ərini izləyir. Balaca su pərisi Knyazın qarşısına çıxır və onu çayın dibinə səsləyir və o Knyaza deyir ki, orada, suyun altında onu əvvəlki məhəbbəti gözləyir. Nataşa haqqında xatirələrə qapılan Knyaz qızının ardınca suyun dibinə getməyə hazırdır. Knyaginya və Olqa Knyazı bu niyyətindən çəkəndirmək istəyirlər. Qız Knyazı ovsunlayıb ardınca aparanda gəlib çıxan Dəyirmançı Knyazı itələyib suya salır.

Dnepr çayının dibi. Su pəriləri Knyazın meyidini sürüyüb öz çarıçalarının ayaqları altına atırlar.

Xalq məişət musiqili dram janırında yazılmış **ilk klassik rus operası olan "Su pərisi"** sadə kəndli qızı Nataşanın həyat faciəsi idi. Darqomujski bununla əlaqədar xalq həyatının dramatik cəhətlərini öz dövrünün sosial-bərabərsizliyi, ictimai ədalətsizliyi qüvvətli əks etdirmişdir. Operanın baş qəhrəmanları olan Nataşa ilə qoca dəyirmançı və Knyaz obrazlarının təsvirində iki təbəqənin xarakterik xüsusiyyətlərini açıb göstərir.

İnternet vasitəsilə "Su pərisi" operasından fraqmentlərə baxmaq.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 15.

Mövzu № 15. A. Darqomijski "Su pərisi" operasının musiqi materialının təhlili.

Plan:

1. Operanın musiqi materialının təhlili.

2. Operanın dinlənməsi.

Darqomijskinin çoxşaxəli yaradıcılığında opera janrı özünəməxsus yer tutur. Belə ki, məhz operalarında etdiyi yeniliklərlə bəstəkar, rus musiqisində öz dəsti-xətti ilə seçilir. **"Su pərisi" operası** Darqomijskinin yaradıcılığının yetgin dövründə yazılmış və ən çox da tanınan bir əsərdir. Bu xalq məişət musiqili dram janırında yazılmış ilk klassik rus operasıdır. "Su pərisi" operasının əsasını Puşkinin eyniadlı dramatik poeması təşkil edir. Puşkinin əsərində olduğu kimi operada da aldadılmış sadələvh kəndli qızı Nataşanın və onun əziyyətlər çəkmiş atası qoca dəyirmançının başına gəlmiş əhvalatlardan bəhs edilir. Bəstəkar–sadə kəndli qızı Nataşanın həyat faciəsindən bəhs etməklə eyni zamanda kasıb xalqın həyatının dramatik cəhətlərini, dövrünün sosial-bərabərsizliyini, ictimai ədalətsizliyi çılpaqlığı ilə əks etdirmişdir. Darqomijski Puskinin əsərini operanın librettosu olaraq götürmüşdür. Lakin şairin (ölüm səbəbindən) poemasını bitirə bilməməsi üzündən bəstəkar özü sonluğunu yazmışdır.

Operada baş qəhrəmanlar olan Nataşa və dəyirmançı obrazlarının təsvirində Bəstəkar baş qəhrəmanların musiqi xasiyyətnamələrini

ardıcıl inkişaf etdirərək həmin obrazları həm məişət səhnələrində həm də dramatik səhnələrdə təsvir edir. Müəllif obrazların psixoloji xarakterlərini incəliklərinə qədər təsvir edərək onların həyat faciəsini gözlərimiz önündə canlandırır. Əsəri incələrkən görürük ki, tək – tək musiqi nömrələri ilə yanaşı ansambl səhnələrində də musiqi pillə- pillə inkişaf edir. Xüsusən birinci və üçüncü pərdələrdə muxtəlif ansambl səhnələri vardır ki, burada reçitativ böyük əhəmiyyət daşıyır.

Opera sonata allegrosu formasında yazılmış böyük uvertura ilə başlayır. Uverturanın əsas mövzusu ehtiraslı obrazla ona zidd qüvvələrin qarşılaşmasından ibarətdir. Uverturanın girişi ikinci pərdədə oxunan toy xorunun və dördüncü pərdənin finalında Su pərisinin çağırışı mövzusu olan “İdyot koza roqataya” xalq beşik mahnısının əsasında yazılmışdır. Köməkçi partiyada birinci pərdədə Nataşanın Knyazla duetindən mövzu səslənir. Ekspozisiyanın mövzuları yığcam halda reprizdə əks etdirilir. Koda işlənilib dəyişdirilmiş beşik mahnısı (Su pərisinin çağırışı mövzusu), əsasında yazılmışdır.

Opera 4 pərdədən ibarətdir. Belə ki, operanın birinci pərdəsi böyük əhəmiyyətə malikdir. Dəyirmançının və onun qızının, eləcə də Knyazın başına gələn faciənin xitamı əsərin məhz bu pərdəsində artıq aydın olur. **Dəyirmançı qızı Nataşanın Knyazın ayrılığına dözə bilməyib intihar etməsi, Qoca dəyirmançının qəflətən baş verən bu bədbəxliyə sevimli qızının ölümünə tab gətirməyərək ağlını itirməsi,** dəli olub meşəyə qaçması bütünlüklə birinci pərdə hadisələrin inkişafı ilə fərqlənərək bitkin əsər kimi qavranılır. Həmçinin birinci pərdədə baş qəhrəmanların geniş musiqi xasiyyətnamələri də aydın verilmişdir.

Birinci pərdə. Dnepr sahilində dəyirman. Dəyirmançının qızı Nataşa sevdiyi Knyazın yolunu gözləyir. Operanın başlanğıcında Darqomujjski **Dəyirmançının musiqi xasiyyətnaməsini öyud nəsihətlə dolu ariyasında “ Ox to-to vse vi devki molodiye!” (“Ah cavan qızlar hamınız birsiz”)** verir. Nataşanın atasının hiyləgər portreti ariyanın rəqs xarakterində olan əsas mövzuda və eyni mövzuya əsaslanan orkestr girişində aydınca nəzərə çarpır. Atanın tənələri ustalıqla intonasiyalarda ifa olunur.

Nataşanın obrazı ansambl nömrəsində ilk dəfə lirik xarakterli tersetdə yaranır. Tersetin musiqisi Nataşanın şən həyəcanlarını və qəmginliyini, Knyazın sakitləşdirici nitqini Deyirmançının deyingən atmacalarını təcəssüm edir. **“Ax proşlo to vremya” - “O gözəl anlar uzaqda qaldı” replikası ilə başlayan fa minor ariozosunun melodiyası axıcılığı gözəlliyi ilə diqqəti cəlb edir.** Knyaz Nataşaya onunla həmsəlik vidalaşmaq üçün gəldiyini bildirir. Bu zaman kəndlilər üçün **3 muxtəlif xarakterli xor səslənir; “Ax ti sersde moyo serdse” (“Ah ureyim qəlbim”)** adlı axıcı xor, **“Zapletisya pleten” (“Hörlül çəpərim”)** adlı sakit

yallivari xor və eləcədə “Kak na qore mı pivo varili” (“Dağda pivə bişirərdik”) adlı şən rəqsvari xordur. Bu xorlarda bəstəkar əsl xalq melodyalarına əsaslanır. Kəndlilərin mahnıları və rəqsləri Nataşanın və Knyazın qəmgin həyəcanlı əhval-ruhiyyəsinə heç də təsir etmir. Knyazın varlı qızla evlənəcəyi xəbərindən sarsılan Nataşa onu etiraf edirki, tezliklə ana olacaq. Lakin qızın acınacaqlı vəziyyəti Knyazı fikrindən döndərmir. **Nataşa ilə Knyazın duetində, “Əziz dostum” ariozusunda Nataşanın halına Knyazın acıması ifadə edilir. “Sudi sama ved mı nevolni jon sebe po serdtsu brat” (“Özun düşün urəyimizcə ömur gun yoldaşı seçmək bizdən asılı deyil”) ariozasında Darqomijiski Knyazın xasiyyətini – eqoist, quru, bayağı adam olduğunu göstərir.**

Bu duetdə, sonra Nataşa ilə Dəyirmançının dramatik səhnəsində və 1 ci pərdənin finalında bəstəkar Nataşanın ağır vəziyyətini, onun faciəvi taleyini ardıcılıqla musiqidə canlandırır. Aydın ehtiraslı dramatism, narahatlıq, ruh düşkünlüyü bütün bu zəngin hisslər Nataşanın obrazını açıb göstərir. Dəhşətli ayrılıq anı gələndə, onun şubhədən, təlaşdan yorulmuş ureyi sanki donub buza dönəndə də geniş romans melodikası həyəcanlı reçitativ patetik deklamasiya ilə əvəz olunur. **Dueti tamamlayan gözəl reçitativ epizodu “Postoy tebe skazat xotela” (“Dayan sənə sözüm var”) reçitativində bəstəkar Nataşanın səsindeki təlaş böyük qüvvə və ağrı ilə ifadə edir.**

Reçitativlər sonrakı səhnələrdə- I pərdənin finalında qabarıq dramatik reçitativ (Vot, vot venets moy”- “ Budur mənim toy çələngim”), (“Dnepra tsaritsa”-“Dnepr çarıçası”) ortaya çıxır. Həyatının bu cür məhv olmasının səbəbini atasında görəən Nataşa qəzəblə ona xalq arasında ağır tənənlər vurur və özünü Dneprin qoynuna atır. Bundan sonra o fantastik obraza çevrilir. **Tamaşaçı onunla bir də operanın IV pərdəsində Su pərilərinin hökəmdarı obrazında görüşür.**

İkinci pərdə. Knyazın malikanəsində toy məclisidir. Şən mahnılar, rəqslər, toy-mərasim xorları bir-birini əvəz edir. Məclis çox şən axarla davam edir. Birdən Nataşanın qəmli nəgməsi camaat arasından eşidilməyə başlayır. **“Daşlar, sarı qumlar üstü ilə” (“Po kamuşkam, po joltu pesoçku”)** başlanan, kəndli nəğmələrini xatırladan mahnıda aldadılan və özünü çaya atan qızın acı taleyindən bəhz olunur. Məclisin bütün əhval-ruhiyyəsi pozulur və daha onu bərpa etmək mümkün olmur.

Üçüncü pərdə. Hadisələr on iki ildən sonra baş verir. Knyaginya Knyazın malikanəsində qüسسə içərisində tənha oturub. Ərinin soyuq münasibəti onu üzür. Ona yaxın olan Olqa şən nəğmələr oxuyaraq Knyaginyanı əyləndirməyə çalışır. O Knyazın Dnepr sahilində tək qalma qərarını eşitdikdə Olqa ilə birlikdə onu axtarmağa yollanır. Dnepr sahilində su pəriləri əl-ələ tutub oxuyub oynayırlar.

Gecədir. Knyaz bura gəlir. O Nataşa üçün çox darıxır. Knyazın kavatinasındakı kədər və lirizm **“Bu qəmli sahillərə gizli qüvvə cəzb edir məni” (“Nevolno k etim qrustnım bereqam”)**reçitativində onun həsrət çəkdiyini göstərir. Dəyirmanın yanında o dəli olmuş dəyirmançı ilə rastlaşır. **“Kakoy ya melnik”- “Mən hardan dəyirmançı oldum”** bəzən təmkinli, bəzən kəskin dramatik reçitativlərində bəstəkar qocanın vəziyyətini həssaslıqla əks etdirir. Dəyirmançı gah Knyaza yalvarır ki qızını geri qaytarsın gah da onu Nataşanı öldürməkdə günahlandırır. Qəzəbindən Knyazı boğmaq istəyən qocanın əlindən onu güclə ovçular xilas edir. Operanın ən gərgin dramatik nöqtələrindən biri onun buradakı geniş duet səhnəsidir.

Dördüncü pərdə. Sualtı ev.

Su pərilərinin çarıçası (Nataşa) qisas almaq üçün qızını Knyazın yanına göndərir ki, onu suyun altına gətirsin. Nataşanı düşünən Knyaz qızının ardınca getməyə qərarlıdır. Özlərini yetirən Knyagina və Olqa onu fikrindən daşındırmaq istəyirlər. Bu vaxt qoca dəyirmançı gəlir və Knyazı itələyib suya atır. Su pəriləri Knyazın meyitini öz çarıcalarının ayağının altına sürüyüb gətirirlər. Nəhayət Nataşa intiqamını alır. **Orkestrdə “İdyot koza roqataya” (“Buynuzlu keçi gəlir”) xalq beşik nəğməsindən istifadə olunmuş zəhmli, əzəmətli Su pərilərinin çağırışı mövzusu son dəfə səslənir.**

Sadə xalqın nümayəndəsi olan Nataşanın timsalında, istər Puşkin istərsə də Darqomijski acı həqiqəti - ictimai bərabərsizliyi ifşa etmiş cəmiyyətin ədalətsizliyinə qarşı öz sözlərini demişlər. **“Su pərisi” məişət musiqili dram janrında yazılmış ilk klassik rus operasıdır.**

Operadan fraqmentlərin dinlənilib baxılması.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ №16.

Mövzu № 16. XIX əsrin 60-cı illərində rus musiqi mədəniyyəti

Plan:

- 1. XIX əsrin 60-cı illərində Rusiyada tarixi və mədəni şərait.**
- 2. XIX əsrin 60-cı illərində Rusiyada fəaliyyət göstərən bəstəkarlar**

Rusiyanın sosial-siyasi və ictimai həyatında inkişaf mərhələsi XIX əsrdə öz axarı ilə irəliləyirdi. Həmçinin incəsənət sahəsində də irəliləmələr davam edirdi. **Artıq XIX əsrin ikinci yarısında rus musiqi sənəti böyük yüksəlişə başlamışdı.** Eləcə də bu dövrdə görkəmli bəstəkarların şanlı dəstəsi yetişməkdə idi. **60 – 70-ci illərdə elm və mədəniyyətin bütün sahələrində: - ədəbiyyatda, rəssamlıqda, musiqidə böyük nailiyyətlər qazanılırdı.** Bu da Rusiyanın sosial-siyasi və ictimai həyatında baş verən önəmli dəyişikliklər nəticəsində mümkün olmuşdur.

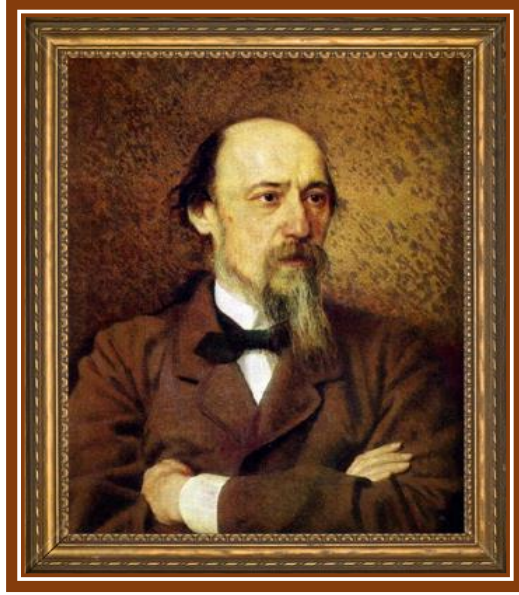

Çernişevski,

Dobrolyubov

Dövrün tələbinə əsasən təhkimçiliyin 100 illərcə dəyişilməz qaydalarını aradan qaldırılmaq və mütləqiyyətə qarşı yönəlmiş inqilabi-azadlıq hərəkatını gücləndirmək lazım idi. Bütün qabaqcıl adamlar, inqilabi ziyalıların nümayəndələri, Rusiyanın inkişafını ləngidən təhkimçi – mütləqiyyət quruluşuna qarşı qalxmışdılar.

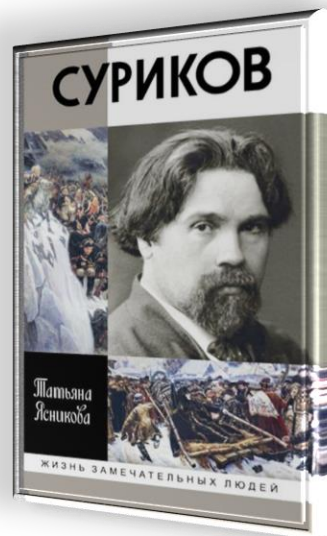
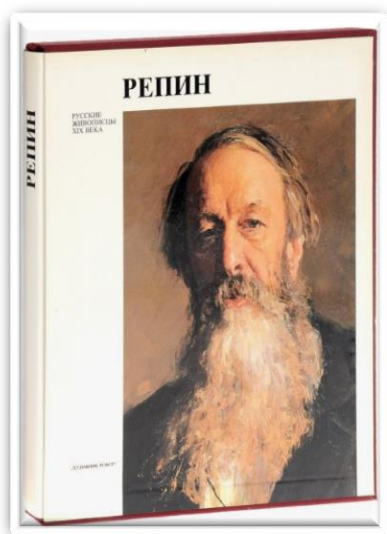
N.A.Nekrasov

Azadlıq hərəkatının vüsət alması adamların şüurunu oyadaraq, milli özünüdərkini yüksəlməsinə səbəb olmaqla yanaşı, rus elm və incəsənətinin intensiv inkişafını da gücləndirirdi. **L.Tolstoy, Dostoyevski, Saltıkov–Şedrin, Nekrasov kimi ədiblər** məhz həmin illərdə öz əsərlərində ictimai ədalətsizliyi açıqlayaraq, xalqı azadlığı uğrunda mübarizəyə çağırırdı.

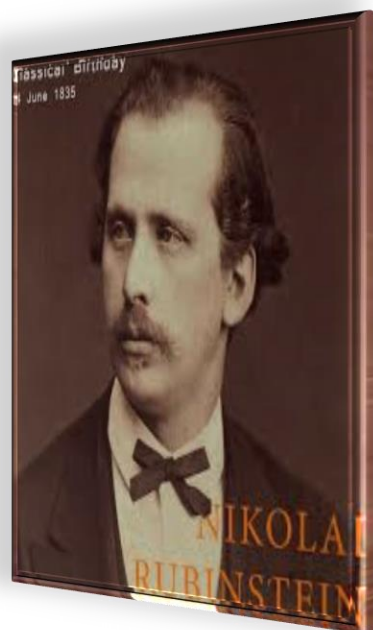
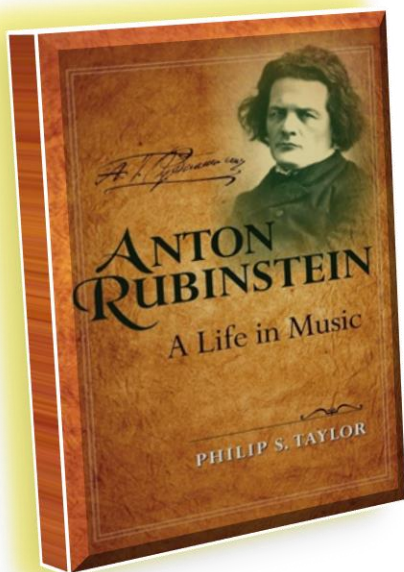

L.N.Tolstoy

O dövrdə rus rəssamlıq sənəti də yaradıcılıqlarında yeni ideya, yeni məzmun, xüsusən də ictimai – ifşaedici motivlərlə zəngin istedadlı rəssamları üzə çıxarırdı. Onların arasında **Repin, Surikov, Kramskoy, Perov** və bir çox başqaları var idi. Onların hamısını bir amal birləşdirirdi: Xalqa xidmət etmək, həyatın gerçəklərini göstərən sənət yaratmaq.

60-cı illərdə həmçinin musiqi həyatında da böyük dəyişikliklər baş verir. Belə ki, musiqi kübar salonlarından artıq kütləviliyə addım atır, konsert təşkilatları yaranır. 1859-cu ildə Peterburqda, ondan bir il sonra isə Moskva və Rusiyanın digər şəhərlərində **Rus musiqi cəmiyyəti (RMC) yaranır**. RMC-nin əsas məqsədi Rusiyada musiqi sənətinin təbliği ilə məşğul olmaq və musiqi təhsilini inkişaf etdirmək idi. RMC-nin yaradılması və gələcək fəaliyyəti, gözəl rus pianoçusu, bəstəkarı, dirijoru və görkəmli ictimai xadimi Anton Rubinşteynin adı ilə bilavasitə bağlıdır. Həmçinin rus musiqi həyatında böyük hadisələrdən biri də **1862-ci ildə Peterburqda ilk rus konservatoriyasının açılması oldu**. Onun yaradılması təklifi ilə bilavasitə A . Rubinşteyn çıxış edirdi. Bu hadisədən 4 il sonra, **1866-cı ildə Moskvada da A . Rubinşteynin qardaşı – istedadlı pianoçu, dirijor və pedaqoq Nikolay Rubinşteynin rəhbəri olduğu konservatoriya açıldı**.

Rubinşteyn qardaşları

Məhz onun fəaliyyəti nəticəsində Moskva da tezliklə (Peterburq kimi) milli musiqi mədəniyyətinin iri mərkəzlərindən birinə çevrildi. Hər iki konservatoriya musiqi təhsili və maarifinin mərkəzi olmaqla yanaşı, bir sıra görkəmli rus musiqiçiləri yetirmiş, onların professional təhsil almalarına vasitəçi olmuşdur. 1862-ci ildə əhalinin geniş kütləsi arasında musiqi biliklərinin yayılışını məqsədini qarşısına qoyan M. A. Balakirevin və xormeyster Q. U. Lomakinin təklifi ilə pulsuz musiqi məktəbi açıldı.

V.V.Stasov

XIX əsrin 60-cı illərin böyük ictimai yüksəliş dövründə artıq musiqi sənətinin böyük xadimlərinin bütöv bir nəsli meydana gəldi. Bunlar, **P.İ.Çaykovski, Rubinşteyn qardaşları, A.N.Serov, V.V.Stasov o cümlədən Balakiriyev və rəhbərlik etdiyi rus musiqi mədəniyyətinə “Yeni rus məktəbi” və ya “Qüdrətli dəstə” (onu belə Stasov adlandırır) adı ilə daxil olmuş bəstəkar qrupu və s. idi. “Qüdrətli dəstə”-ni həmçinin Balakiriyev Dərnəyi də adlandırırdılar. “Yeni rus məktəbi”nə (“Qüdrətli dəstə”) beş bəstəkar- M.A.Balakiriyev, N.A.Rimski-Korsokov, S.A.Küi, M.P.Musorqski və A.P.Borodin daxil idilər.**

Onların müəllimi və rəhbəri kimi düzgün istiqamət almalarında **Balakiriyevin rolu danılmazdır**. O, öz şəxsi keyfiyyətləri ilə-əzimkarlığı, çoxşahəli musiqi istedadı sayəsində dərnəyin üzvlərinin böyük

rəğbətini qazanmışdı. Həmçinin "Qüdrətli dəstə"nin fəaliyyətində görkəmli musiqi tənqidçisi, hərtərəfli biliyə və yüksək erudisiyaya malik insan **V.V.Stasov** da böyük rol oynamışdır. Stasov klassik və müasir incəsənətin mahir bilicisi idi. Bu səbədən bəstəkarlarının bədii zövqünün və yaradıcılığının ideya istiqamətinə güclü təsir göstərirdi. Təsadüfi deyil ki, çox vaxt "dəstəçilər"ə yeni sujetlər təklif edib, onların işlənilməsində və artıq yazılmış əsərlərin müzakirəsində Stasov yaxından iştirak edirdi. Məhz Stasov dəfələrlə mətbuatda çıxış edərək diqqəti "Qüdrətli dəstə" bəstəkarlarının əsərlərinə yönəldirdi. Stasov "dəstəçilər" arasında böyük nüfuza malik idi.

"Qüdrətli dəstə" bəstəkarları özlərini rus mədəniyyətinin qabaqcıl bəstəkarları, Qlinka və Darqomijskinin davamçısı sayırdı. Onların əsərlərinin əsas mövzusu rus xalqının həyatı, onun tarixi, dastan, rəvayət və nağılları idi. Onlar rus torpaqlarını qarış-qarış gəzərək, xalq mahnılarını öyrənir, toplayıb nota köçürürdü. Bu baxımdan **M.A.Balakiryevin "40 rus xalq mahnısı" (1867) və Rimski-Korsokovun "100 rus xalq mahnısı" (1876) xalq mahnıları məcmuəsi musiqi təhsili alan gənclər üçün əvəzolunmaz bir xəzinədir.**

Balakiryev Dərnəyi - "Qüdrətli dəstə"nin yığıncaqlarının birində.
Rəssam A. Mixaylov.

"Qüdrətli dəstə" xalq mahnılarından həm simfonik əsərlərdə, həm də operalarında istifadə edirdi. Həmçinin başqa xalqların musiqisinə də hörmətlə yanaşır, əsərlərində bunlardan yararlanırdı. Ukrayna, gürcü, tatar, ispan, çex, polyak və s. xalqların melodiylarına və həyatından alınmış sujetlərə onların əsərlərində rast gəlmək olar. Eləcə də şərq mövzusu "dəstəçilərin" yaradıcılığında xüsusi yerə malikdir. Belə ki, Qlinkanın qoyduğu yolu təqib edərək, eyni zamanda da **rus musiqisində Şərq melodiylarının işlədilməsinin tamamilə yeni prinsiplərini yaradırdılar. Buna misal Balakirevin "Tamara" simfonik poemasını, Borodinun "Knyaz İqor" operasını, Rimski-Korsakovun "Şəhrizad", "Antar2" simfonik suitalarını, "Qızıl xoruz" operasını və s. göstərə bilərik.** "Dəstəçilər" əsərlərini bildiyimiz kimi geniş demokratik təbəqə üçün yaradırdı. Onların amalı Qlinka və Darqomijskinin gözəl ənənələrini inkişaf etdirməklə yanaşı, rus musiqisində yenilikçi kimi çıxış etmək, müasir dövrün tələblərinə cavab verməyi bacarmaq, yeni mövzu, yeni sujet, yeni musiqi ifadə vasitələri axtarıb tapmaq idi. Eyni zamanda "Qüdrətli dəstə"nin yaradıcılıq fəaliyyətinin başlıca prinsipi rus cəmiyyətinin maneələri dəf etmək, mürtəcə dairələrə qarşı mübarizə apararaq məqsədlərinə nail olmaq idi. "Qüdrətli dəstə" maneə və tənqidçilərin hücumlarını dəf edərək, yorulmadan öz fəaliyyətlərini davam etdirirdilər. Bütün bu çətinliklərə baxmayaraq rus musiqisi XIX əsrin ikinci yarısında öz sözünü deməyə, inkişaf etməyə bir sözlə çiçəklənməyə nail oldu. Rus bəstəkarlarının əsərləri dünya musiqi mədəniyyəti xəzinəsinə nəinki daxil oldu eləcə də yüksək mövqə qazandı.

İnternet vasitəsilə adları çəkilən bəstəkarların əsərlərindən dinləmək.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ №17.

Mövzu № 17. M. Balakirev - həyat və yaradıcılığı.

- Plan: 1. Bəstəkarın həyatında önəmli hadisələr
2. Bəstəkarın yaradıcılıq xüsusiyyətləri

**Mily Alekseyeviç Balakirev
(1837—1910).**

XIX əsrin görkəmli rus bəstəkarı olan **Mily Alekseyeviç Balakirev** həyatını bütünlüklə musiqiyə həsr etmişdir. O, öz ideyaları ilə musiqinin, incəsənətin inkişafına xidmət etmiş, həmçinin istedadlı nəslin yetişməsində böyük rol oynamışdır. **Balakirev "Qüdrətli dəstə"nin başçısı və rus Pulsuz məktəbinin banisidir.** Bəstəkarın parlaq və özünəməxsus istedadı musiqidə yeni janrlar açmağa imkan vermişdir.

Rus bəstəkarı, dirijoru və pianisti Mily Alekseyeviç Balakirev yanvarın 2-si, 1837-ci ildə Nijni Novqorodda anadan olmuşdur. Onun əsilzadə nəslə XIV əsrdən bu yana çox məşhur olmuşdur.

Fortepianoda ilk dərslərini o, anası Yelizaveta Yaşerovadan almış, 1846-cı ilin yayında, 9 yaşında Moskvada olarkən İrland bəstəkarı Con Fildin tələbəsi olmuş pianist və bəstəkar Aleksandr Dübyük onunla məşq olmuşdur.

1848-1853-cü illər bəstəkar Nijeqorod Aleksandr İnstitutunda təhsil almaqla yanaşı, eyni zamanda dirijor və pianist Karl Eyzrixdən musiqi dərsləri almışdır.

Onun həyatında musiqinin gözəl bilicisi və diplomat Aleksandr Ulıbişev önəmli rol oynamışdır. Belə ki, Ulıbişevin evində bəstəkar həvəskar orkestrə dirijorluq edir, pianist kimi çıxışlar edir, eləcə də kitabxanada partituraları öyrənirdi.

1853-cü ildə Balakirev Kazan universitetinin riyaziyyat fakültəsinə daxil olur, lakin bir ildən sonra təhsilini yarımçıq qoyub özünü təmamiylə musiqiyə həsr edir. Bu dövrdə onun ilk fortepiano əsərləri və romansları meydana gəlir.

1855-ci ildə Balakirev Peterburqa gəlir və 1856-cı ildə Qlinka ilə tanış olur. O da digər bəstəkarlar kimi Qlinkanın istedadını yüksək qiymətləndirmişdir.

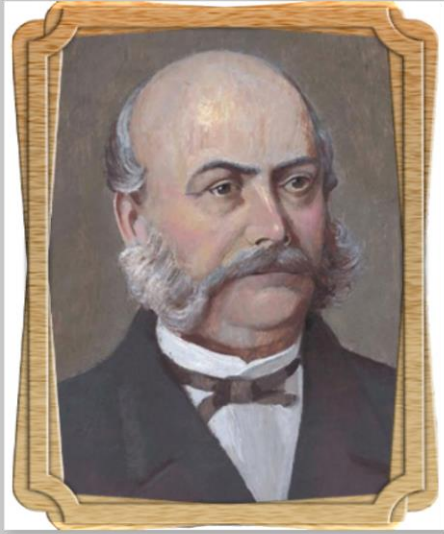
50-ci illərin sonunda Balakirev gənc rus bəstəkarlarını – S.Küi, M.Musorqski, N.Rimski-Korsakov və A.Borodini bir yerə yığaraq və onlara rəhbərlik edərək dərnək yaradır. Bu bəstəkarların heç biri, Balakirev özü də daxil olmaqla professional musiqi təhsili almamışdılar. Küi - hərbi mühəndisi, Musorqski – ehtiyatda olan hərbiçi, Rimski-Korsakov-dənizçi, Borodin- kimyaçı olmuşdur. Birlik "Qüdrətli dəstə" adı ilə tarixə düşmüşdür. Bu adı onlara V.Stasov vermişdir. Balakirev "Qüdrətli dəstə" bəstəkarları ilə yaşlı olmağına baxmayaraq, onların tərbiyəçisi və rəhbəri olmuşdur. Balakirevin nüfuzu onların arasında həmişə yüksək idi. Məhz bəstəkarın bədii dünyagörüşünün, musiqi zövqünün və yaradıcılıq prinsipinin böyük təsirləri altında 60-cı illərdə "Qüdrətli dəstə" bəstəkarlarını birləşdirən bədii istiqamətin bünövrəsi qoyulmuşdur.

Balakirev digər musiqiçilər üçün xalq mahnılarının tədqiqatı və toplanmasında örnək olaraq ilk xüsusi folklor ekspedisiyasını təşkil etmişdir. Bununla yanaşı Balakirev xalq mahnı işlənməsinin yeni tipini yaratmışdır. Həmin işlənmələrdə bəstəkar kənd mahnısının diatonikasını müasir romantik harmoniya ilə uyğunlaşdırmışdır. 1866-cı ildə Balakirev Volqa ətrafı ərazilərə səyahəti zamanı topladığı xalq mahnılarını **"40 rus xalq mahnısı" məcmuəsi** kimi çapdan çıxarır. Bu məcmuədə olan mahnılar öz bədii miniatürliliyi ilə seçilir. Xalq dastanlarından, xalq obrazlarının xarakterindən, Volqanın təbiətindən bəhz edən bu mahnıların bir hissəsində kiçik janrlı səhnəcik xarakterini görmək olar.

Bu məcmuədə əsas yerlərdən birini **"Ey,uxnem!"** mahnısı tutur. Özünəməxsus işlənməsi ilə (basda unison oktavalər, sonra isə bütün səsləri olan akkordlar səslənir) Balakirev bu mahnıya qəhrəmani xarakter verir. Bu məcmuəyə həmçinin "Ne bilo vetru", "Kak pod lesom, pod lesoçkom" kimi toy mahnıları daxildir. Bu qədim mahnının melodiyasının harmonizasiyası natural dorik laddadır. "Zaiqray, moya volinka", "U vorot, vorot", "Kak po luqu, po lujoçku" və s. mahnılarında istifadə edilən kvinta və oktava intervalları, arpeciolar səslənməsinə görə dombr və balalayka alətini xatırladır.

Rus xalq mahnıları ilə yanaşı Balakirev Qafqaz mahnılarının toplanması ilə də məşğul olmuşdur. Bu isə "Qüdrətli dəstə" bəstəkarlarının yaradıcılıq üslubunun formalaşmasına xüsusi təsir göstərmişdir. Onların əsərləri dərnəyin yığıncaqlarında ifa olunur və rəhbərləri, eyni zamanda müəllimləri olan Balakirev partituralara öz düzəlişlərini edərək tövsiyələrini verirdi.

Bu illərdə Balakirev 20 romans, o cümlədən "Yanıma gəl" ("Приди ко мне"), "Səlimin mahnısı" ("Песня Селима") hər ikisi 1858 –ci ildə, Qızıl balığın mahnısı ("Песня золотой рыбки") isə 1860-cı ildə yazmışdır.

Geniş əhalinin musiqi təhsili alması üçün çalışan Balakirev 1862-ci ildə **xor dirijoru Qavriil Lomakinlə birlikdə "Pulsuz musiqi məktəbi" açır və Lomakin 1868-1873-cü və 1881-1908-ci illərdə bu məktəbə rəhbərlik edir. O, həmçinin məktəbin konsertlərində və eləcə də 1867-69-cu illərdə "Rus musiqi cəmiyyətinin" konsertlərində də dirijorluq edir.**

1883-1895-ci illərdə bəstəkar Peterburq kübar kapellasına rəhbərlik edir və kapellanın ifasını və repertuarını çox-çox yaxşılaşdırır. Eləcə də o musiqi nəzəriyyəsi və ifaçılıq sinfi üzrə dərslər aparır, istedadlı şagirdləri bir araya yığaraq dərnək təşkil edir və özü də Veymar dərnəyi ilə adlandırdığı bu dərnəyin mərkəzində yer alır.

O Musorqskinin, Borodinın və Rimski-Korsakovun ilk əsərlərini redaktə edir, Qlinkanın "İvan Susanin" və "Ruslan və Lyudmila" operalarını, eləcə də Frederik Şopenin əsərlərinin partituralarını nəşrə hazırlayır.

Balakirev yaradıcılığının çox mühüm hissəsini simfonik əsərlər təşkil edir. Xalq mahnılarını inkişaf etdirərək o, Qlinkadan başlanan xalq-janr simfonizminin xəttini davam etdirmiş və eyni zamanda rus simfonik musiqisinin digər qolunu yaratmışdır. O, rus bəstəkarları arasında ilk dəfə olaraq proqramlı əsərlər yazmağa başlamışdır.

1860-cı illərin ikinci yarısında Balakirev Praqada Qlinkanın "İvan Susanin" və "Ruslan və Lyudmila" operalarını səhnəyə qoyur.

Balakirevin yaradıcılığında 11 tamamlanmış əsər xüsusi yer tutur. O, iki simfoniya (1897, 1908); üç uvertura, eləcə də üç rus mahnısı əsasında uvertura (1858); "Rus" ("1000 il", 1862), "Çexiyada" (1867), "Tamara" (1882). Həmçinin o, Şekspirin "Kral Lir"(1861), fortepiano və orkestr üçün iki konsert, "İslamey" fantaziyası (1869); Peterburqda Qlinkanın heykəlinin açılışı münasibətilə kantata (1904); fortepiano üçün pyeslər və 40 romans.

Balakirev yaradıcılığı xalq ruhu ilə zəngindir və demək olar ki, bütün yaradıcılığı boyu xalq mahnılarına müraciət etmişdir. Onun 1858-ci ildə bəstələdiyi "3 rus mahnısının temasına uvertura" əsəri "Kamarinskaya" əsəsinin ənənələri əsasında yazılmışdır. Fərq yalnız "Kamarinskaya"nın iki, bu əsərin isə üç xalq musiqisinin mövzusu əsasında olmasıdır. Giriş və final mövzuları "Kak ne belaya bereza v pole pileqla" bilin oxumaları kimi lirik, axıcı melodiyaya malikdir. Sonrakı mövzular isə "Vo pole berezonka stoyala" və "Vo piru bila" mahnılarına olan mövzulardır.

Lakin onun taleyinin sonu faciəli olmuşdur. Dövlət dairələri bəstəkarın fəaliyyətindən narazı qalaraq, onu daim təqib edirdilər. Apardığı mübarizə və daimi maddi ehtiyac üzündən taqətdən düşmüş Balakirev tezliklə musiqiçilər arasında aparıcı rolunu da itirmişdir. Onun çoxtərəfli fəaliyyətinin parlaq dövrü təxminən 10 il davam etmişdir.

Bəstəkar 29 may 1910-cu ildə Peterburqda vəfat etmişdir və Tixvin qəbristanlığında dəfn olunmuşdur. Vladmir, Nijney Novqorod şəhərlərində bəstəkarın adı əbədiləşdirilərək küçələrə verilmiş, eləcə də Moskvada incəsənət məktəbi və musiqi məktəbi onun adını daşıyır.

İnternet vasitəsilə adları çəkilən bəstəkarların əsərlərindən dinləmək.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 18.

Mövzu № 18. M. Balakirev simfonik və fortepiano yaradıcılığı.

Plan: 1. Simfonik əsərləri.

2."İslamey" fantaziyası.

M.Balakirev irsinin ən önəmli hissəsini **simfonik əsərlər** təşkil edir.Xalq mahnılarını inkişaf etdirərək o, Qlinkadan başlanan xalq-janr simfonizminin xəttini davam etdirmişdir. Bununla yanaşı Balakirev rus simfonik musiqisinin digər qolunun banisi olmuşdur. O, rus bəstəkarları arasında ilk dəfə olaraq proqramlı əsərlər yazmağa başlamışdır.

Öz dövrünün digər rus bəstəkarlarından fərqli olaraq o, (həmçinin Qlinka, Darqomijski də olmaqla) bütün həyatı boyu opera yazmamışdır. **Onun simfonik əsərləri: 1858-ci ildə yazdığı "3 rus mahnısı əsasında uvertura, 1862- ci ildə "Rus" (əvvəl "1000 il" adlanırdı), 1867-ci ildə "Cexiyada" simfonik poeması, 1859-62-ci illərdə Stasovun ideyası ilə Şekspirin "Kral Lir" faciəsinə musiqi, 1867-82-ci illərdə "Tamara" simfonik poeması, 1898-1908-ci illərdə iki simfoniyasını göstərə bilərik.**

Bildiyimiz kimi Balakirev simfonik musiqi sahəsində Qlinka ənənələrinin davamçısıdır. Onun “3 rus mahnısı əsasında uverura”sı, “Rus” simfonik janrdə yazdığı əsərləri, Qlinkanın “Kamarinskaya”, “İspan uverturaları” simfonik əsərləri ilə janr baxımından yaxındır. Həmçinin proqramlı simfonik əsərlərinə “Kral Lir” və “Tamara”nı misal göstərə bilərik.

Balakirev simfonizminin üslub xüsusiyyətləri:

- 1) Proqramlılığın ümumiləşmiş forması (şəkilli və obrazlı);
- 2) Sonata-simfonik inkişafda variasiya formasının üstünlüyü;
- 3) Asta giriş və kodanın sonata formasında əhatəyə alınması;
- 4) Tematik inkişafın birliyinə hədəflənmək (Qlinkada olduğu kimi, ümumi ahəng təşkil edən mövzunu seçmək);
- 5) Xalq-mahnı yaradıcılığı üçün xarakterik olan inkişaf üsullarının istifadəsi (səsaltı xor polifoniyası, xalq-instrumental musiqinin təkrarı).

“Kral Lir” uverturasını internet vasitəsilə dinləmək.

Balakirevin fortepiano əsərlərindən iki- As dur və h moll mazurkalari, skerço və 1869-cu ildə yazılmış şərq mövzusu əsasında “İslamey” fantaziyası daha məşhurdur.

“İslamey” fantaziyası öz texniki çətinliklərinə görə fortepiano əsərləri içərisində virtuoz əsərdir. Bu əsər Moris Raveli çox həyəcanlandırmış və o ilhama gələrək “İslamey”dən daha çətin texnikaya məxsus əsər yazmaq fikrinə düşür.

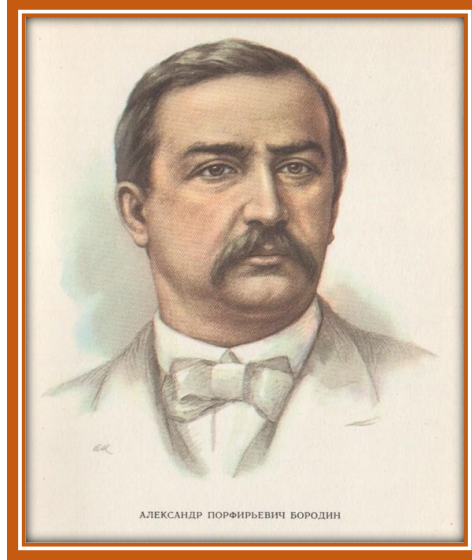
“İslamey” fantaziyasını internet vasitəsilə dinləmək.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ №19.

Mövzu № 19. A.P.Borodinin həyat və yaradıcılığı.

- Plan: 1. Həyat yolu
2. Yaradıcılığının erkən dövrü
3. Yaradıcılıq diapozonu.

**Aleksandr Porfiryevič Borodin
(1833-1887)**

XIX əsrin rus mədəniyyəti tarixinin daha bir görkəmli nümayəndəsi **Aleksandr Porfiryevič Borodindir**. Borodinin həyat və yaradıcılığı öz orjinallığı və əzəməti ilə diqqəti cəlb edir. Borodin böyük bəstəkar olmaqla yanaşı, həm də görkəmli kimyaçı alim, qabaqcıl ictimai xadim idi. Qabaqcıl elmi ideyaların sədaqətli davamçısı kimi öz dövrünün ziyalılarının mütərəqqi fikirlərinə əsl vətənpərvər kimi diqqət göstərirdi. **Onun musiqiyə dair tənqidi məqalələri, "Knyaz İqor" operasının librettosu, romanslarının mətnləri və çoxsaylı məktubları ədəbi istedadının parlaq təzahürüdür.** Qüdrətli bahadırların əzəmətini təsvir edən musiqi yaratmaq Borodinin yaradıcılığının əsas mövzusu olmuşdur. Onun əsərlərində qabaqcıl bəstəkarların əsərlərindən fərqli olaraq rus xalqının yadelli işğalçılarla ağır mübarizəsi, kədər və ağı mənzərələri xalq şənliyi, ümumi şadlıq lövhələri ilə əvəzlənir. Bəstəkarın yaradıcılığında qəhrəmanlıq eposu mövzusu ilə yanaşı lirikaya da rast gəlirik. Borodin musiqisi həcmcə böyük olmasa da, hər halda müxtəlif janrları əhatə edir (romanslar, fortepiano pyesləri, kamera-instrumental ansambları, simfoniyalar, simfonik lövhə, opera). Bəstəkarın parlaq və təkrarolunmaz əsərlərinə nəzər saldıqda görürük ki, Borodin musiqisinin kökləri rus xalq mahnılarına istinad edir. Qədim mahnı janrları:- bilinalar, qədim mərasim nəğmələri və lirik mahnılar son dərəcə zəngin melodik ahəng, metro ritmik xüsusiyyətləri ilə Borodinin əsərlərində öz dərin ifadəsini tapmışdır. O rus musiqisi ilə yanaşı başqa millətlərin, yaxın ölkələrdə yaşayan Şərq xalqlarının musiqisinə də həssaslıqla yanaşır, Şərq xalq mahnısını və instrumenta musiqisini və bir çox əsərlərində diqqət və məhəbbətlə səsləndirirdi. Bu da qabaqcıl rus bəstəkarlarının şərq xalqlarına rəğbətini göstəricisi idi.

Aleksandr Porfiryevič Borodin 1833-cü il oktyabrın 31-də Peterburqda anadan olmuşdur. Hələ balaca vaxtından o qeyri adi bacarıqları ilə başqalarından seçilirdi. Üç xarici – fransız, alman və ingilis dillərini və sonradan italyan dilini də mükəmməl öyrənmişdir. Onun musiqi qabiliyyəti çox erkən özünü biruzə vermişdir. O, gəzintilər zamanı eşitdiyi musiqiləri evdə fortepianoda ifa etməyə çalışırdı. Artıq 8 yaşında Borodin fleyta və fortepianoda sərbəst ifa etməyi bacarır və çox keçmədən musiqi bəstələmək fikrinə düşür. **İlk fortepiano əsəri "Elen" polkası olmuşdur. 13 yaşında isə fortepiano və fleyta üçün konsert yazmışdır.**

Borodin həmçinin kimya və fizikaya da böyük marağ göstərmiş, öz ev laboratoriyasında təcrübələr aparmışdır. **1850-ci ildə, yəni 17 yaşında o Tibb-cərrahiyyə akademiyasına daxil olur.** Gərgin elmi məşğələlər onun musiqiyə həvəsinə mane olmur. Akademiyanın

sonuncu kursunda o zövqlü romanslar, fuqalar, “Nə etdim ki, kədərləndin?” rus xalq mahnısı mövzusunda simli triosunu bəstələyir. Elmlə musiqinin vəhdəti Borodinin bütün həyatı boyu davam etmişdir.

1856-cı ildə o Tibbi-cərrahiyyə akademiyasını, 2 ildən sonra disertasiya müdafiyyə edib elmlər doktoru adın alır. Xaricə ezam olunan Borodin 1859-cu ildə alman şəhəri Heydelberqdə elmi məşğələlər keçirir və eyni zamanda musiqiyə də ciddi məşğul olur. O, mürəkkəb formalı fortepiano, skripka və violençel üçün triosunu bəstələyir. Məhz, bu əsərində onun nikbinliyi, mübarizliyi özünü göstərməyə başlayır.

Borodinin həyatında bu illərdə əlamətdar hadisə baş verir. O, istedadlı və dərin bilikli pianoçu Yekaterina adlı qadınla tanış olur və ailə həyatı qurur. Katya onu Şopenin, Şumanın əsərləri ilə yaxından tanış edir və gələcək yaradıcılıq yolunda ona böyük dəstək göstərir.

1862-ci ildə Peterburqa qayıdan Borodin akademiyanın kimya kafedrasının professoru vəzifəsində çalışmağa başlayır və fəaliyyəti 25 il davam edir. Bu dövrdə o, M.Balakirevlə tanış olur və bu görüş onun həyatında əhəmiyyətli rol oynayır. O, Balakirev dərnəyinə daxil olur və qabaqcıl rus musiqiçiləri arasında böyük rəğbət qazanır. Balakirevin köməyi ilə ilk simfoniyasını yazmağa başlayır. Dörd il ərzində o simfoniya üzərində işləyir və əsər 1869-cu ilin yanvarında Rus musiqi cəmiyyətində təşkil olunmuş konsertdə ifa olunur. İlk simfoniyanın uğuru ona yeni əsərlər yaratmaq stimulu verir. **Borodin “Yatmış knyaz qızı”, “Qaranlıq meşənin nəğməsi”, “Yalnız not”, “Dəniz çarının qızı” və eleəcə də, “Dəniz” dramtik balladasını yaradır. On səkkiz illik zəhmətin bəhrəsi olan və yaradıcılığında önəmli yer tutan “Knyaz İqor” operasını yazır. Bu operanın yaranmasında V.Stasov da əhəmiyyətli rol oynamışdır. Belə ki, digər bəstəkarlarda olduğu kimi “Knyaz İqor” operası yazmaq ideyası məhz ondan gəlmişdi.**

1869-cu ildən operanı yazmağa başlayan bəstəkar eyni zamanda qəhrəmani ruhlu 2-ci simfoniyasının da üzərində işləyir. Yeddi ildən sonra, 1876-cı ildə simfoniyanı bitirir. Simfoniyanın başlıca ideyası rus xalqının əzəmət və qüdrətini göstərmək olmuşdur. Bundan başqa o, “Orta Asiyada” proqramlı simfonik löhvəsini, 70-80 illərdə simli kamare ansamblları üçün ikisimli kvartet bəstələyir. Kvartetin musiqisi öz lirik xarakteri, şən və yumorlu əhval-ruhiyyəsi bəstəkarın daxili aləmini tərənnüm edir. Həmçinin fortepiano üçün “Kiçik suita”, 80-ci illərin əvvəllərində bir sıra romanslar, Puşkinin sözlərinə “Uzaq vətənin sahilləri üçün” gözəl romansını, Tolstoyun sözlərinə “Lovğalıq”, Nekrasovun sözlərinə “Adamların evindəsə” satirik əsərlərini yazmışdır.

Borodinin simfoniyaçıları Rusiyanın kənarlarında da məşurlaşmaqda idi. Belçikada, Amerikada uğurla ifa edilən simfoniyaçı, kvartetlər geniş şöhrət qazanmışdı.

80-ci illərdə bəstəkar “Knyaz İqor” operası üzərində işini davam etdirir, İqorun ariyası, xor səhnələri və uvertyura demək olar ki, artıq yazılmışdı. İş həyatı, ictimai-elmi fəaliyyəti onun operanı bəstələyib bitirməsini ləngidirdi. Eyni zamanda hədsiz yorğunluq və ürək xəstəliyi də onun yaradıcılıq işini gecikdirirdi. 1887-ci il fevralın 15-də o, böyük həvəslə səhərin sübündən 3-cü simfoniyasını bəstələməyə başlayır. Lakin əsəri bitirə bilmir. Həmin axşam akademiyanın professor və müəllimləri ilə birlikdə keçirilən gecədə iştirak edir. Şənliyin qızğın yerində qəfildən huşunu

itirib yere yıxılan Borodin infarkt keçirir və vəfat edir. **Görkəmli bəstəkar, alim və ictimai xadim Borodin qəfil ölümü hamını bərk sarsıdır. Dostları, musiqiçilər bu itkidən çox kədərlənirlər və onun natamam, yarımçıq qalan əsərlərini başa çatdırmağı özlərinə vəzifə hesab edirlər. Bu işi N.A.Rimski-Korsakov və A.K.Qlazunov öz öhtələrinə götürürlər. Qlazunov 3-cü simfoniya üzərində işləyir. O, bəstəkarın ifasında dinlədiyi iki hissəsini öz yaddaşı üzrə yazıb orkestrləşdirir.**

“Knyaz İqor” operasının bitirilib tamamlanmasına xeyli əmək sərf edən hər iki bəstəkar nəhayət işi layiqincə başa çatdırırlar. 1890- cı ildə “Knyaz İqor” Peterburq Mariinski teatrında tamaşaya qoyulur və tamaşa çox böyük uğurla keçir. Elə o vaxtdan da opera teatrlarının repertuarında özünə möhkəm yer tutur. 1898-ci ildə opera Böyük teatrdə oynanılır. Baxmayaraq ki, operanı bəstəkar sonlandıra bilməmişdi, lakin onun dəsti-xətti, melodik gözəlliyi, lirikası, epik əzəməti, kütləvi səhnələrdəki xəlqiliyi və yumoru Borodin musiqisini tam anlamıyla tərənnüm etmişdir.

Əsl demokrat və vətənpərvər insan öz xalqının tərəqqisi yolunda sənəti ilə mubarizə aparən A.P.Borodin möhtəşəm əsərləri ilə rus musuqi tarixinə böyük tövhələr vermişdir.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

MÜHAZİRƏ № 20-21.

Mövzu № 20- 21. A. P. Borodin simfonik yaradıcılığı. II simfoniya “Bahadır”.

- Plan: 1. Simfonizmdə tutduğu yer.
2. Simfoniyanın nəzəri və musiqi təhlili.
3. II simfoniyanın dinlənməsi.**

A.P.Borodin yaradıcılığına nəzər saldıqda simfonik musiqinin mühüm əhəmiyyətli yer tutduğunu görərik. Qüdrətli bahadırların əzəmətini təsvir edən musiqi yaratmaq Borodin yaradıcılığının əsas mövzusu olmuşdur. Onun əsərlərində rus xalqının yadelli işğalçılarla ağır mübarizəsi, kədər və ağrı mənzərələri xalq şənliyi, ümumi şadlıq lövhələri ilə əvəzlənir. Bəstəkarın yaradıcılığında həm qəhrəmanlıq eposu mövzusu həm də lirikaya rast gəlirik.

Borodin musiqisi müxtəlif janrları əhatə edir (romanslar, fortepiano pyesləri, kamera-instrumental ansamblları, simfoniya, simfonik lövhə, opera). Bəstəkarın musiqisinin kökləri rus xalq mahnılarına istinad edir. Bilinalar, qədim mərasim nəğmələri və lirik mahnılar son dərəcə zəngin melodik ahəng, metro ritmik xüsusiyyətləri ilə Borodin əsərlərində öz dərin ifadəsini tapmışdır. **“Qüdrətli dəstə” bəstəkarları Borodini öz aralarında “klassik” adlandırırdılar.** Bu adı almasına səbəb əsərlərini dördhissəli quruluşda yazması, klassik ənənələrə meyl göstərməsi olmuşdur.

O, rus musiqisi ilə yanaşı **Şərq xalqlarının musiqisinə** də həssaslıqla yanaşır, onların xalq mahnısını və instrumentallıq musiqisini əsərlərində diqqət və məhəbbətlə istifadə edirdi. **“Orta Asiyada” adlı simfonik lövhədə, “Knyaz İqor” operasından qıpçaq səhnələrində, eləcə də 1-ci və 2-ci simfoniya baxışlarında da buna rast gəlirik.**

Bəstəkar “Orta Asiyada” və 3 möhtəşəm simfoniyanın (3-cü natamam) müəllifidir. Onun “Bahadır” adı ilə musiqi tarixinə daxil olmuş 2-ci simfoniyası yaradıcılığının zirvəsini təşkil edir. İdeya məzmununa görə bu simfoniya rus musiqisində qəhrəmanlıq-simfonizmin ilk nümunəsi olmaqla qəhrəmani-epik xarakterdədir. Eləcə də deyə bilərik ki, əsər həm rus, həm də dünya simfonizminə böyük tövəhədir.

Bəstəkar 2-ci simfoniyanı 1869-cu ildə bəstələməyə başlayır. Lakin əsərin yazılması yeddi il çəkir. Bu müddətdə bəstəkar həm də **“Knyaz İqor” operası üzərində də işləyirdi.** Məhz bu üzündən dinlədikdə hər iki əsər arasında ümumilik diqqəti cəlb edir. Hətta Borodin opera üçün nəzərdə tutduğu musiqi materiallarından simfoniya da istifadə etmişdir. **Yalnız 1876-cı ildə simfoniya tam olaraq orkestrləşdirilir.** Əsərdə xalqın qüdrətini, onun əzəmətini ifadə edən vətənpərvərlik ruhu hökm sürür və eyni zamanda Borodin musiqisinin monumentallığı, melodik cəhətdən əhatə genişliyi, forma aydınlığı parlaq şəkildə öz təcəssümünü tapmışdır.

“Bahadır” adını simfoniya Stasov vermişdir. (M.Musorqski də öz növbəsində əsəri “Qəhrəmani slavyan simfoniyası” adlandırmışdır). Borodin Stasovla söhbət zamanı simfoniya qədim rus bahadırlarını və onların hünərlərini vəsf edən xalq müğənni dastancısı Boyanın obrazını əks etdirmək istədiyini bildirir. Lakin simfoniyanın məzmunu daha da möhtəşəmdir. O xalqın qüdrətini ifadə edən əsl vətənpərvərlik poemasıdır.

Simfoniya dörd hissədən ibarətdir. Birinci hissədə Borodin sanki “rus bahadırlarının toplanışını” təsvir edir. Bu hissə sonata alleqrosu formasında yazılıb.

I. Allegro moderato

Simfoniya başlanğıcından orkestrin simli alətlərində səslənən mərd və sərt əsas mövzusu ilə diqqəti cəlb edir. Bahadırların döyüş çağırışı ruhu aşılaman mövzu əsərin əhvalruhiyyəsini müəyyənləşdirir. Rus xalq lirik mahnısını ruhunda olan köməkçi mövzu əsas mövzu ilə üzvü surətdə bağlı olub sanki onu tamamlayır. Əvvəl köməkçi mövzu violonçellərdə səslənir, sonra isə onlara ağac nəfəs alətləri qoşulur. Daha sonra o biləvasitə ekspozisiyanın son bölməsinə keçir. Ekspozisiya bütün orkestrin qüvvətli akkordları ilə bitir. Sonra işlənmə bölməsi başlanılır. Burada sanki döyüşdən qabaq sakitliyi ifadə edən sükut hökm sürür. Lakin budur iti at çapışmasının ahəngini verən musiqi eşidilir. Çapışma fonunda mahnıvariliyini itirib, sərt qırıq-qırıq melodiya çevrilən köməkçi mövzu səslənir və bu da əsas mövzunun

qələbə sevinci ilə səslənməsi ilə əvəz olunur. Burada rus döyüşçülərinin igidliyi, qələbəyə inamı öz əksini tapmışdır.

Simfoniyanın **2-ci hissəsi** sürətli Skertsodur.

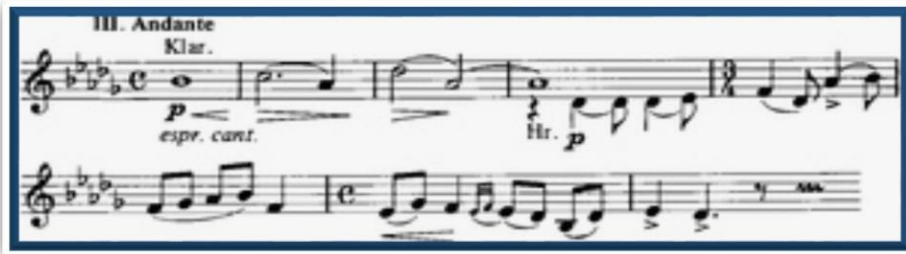
II. Scherzo. Molto vivo

Bu hissə mürəkkəb üçhissəli formada yazılmışdır. Birinci və üçüncü hissələr işlənmə bölmə olmadan sonata alleqosundan ibarətdir. İkinci bölmə kənar bölmələrlə təzad təşkil edərək Şərqi intonasiyalı melodiyası ilə lirik xarakterdədir.

Simfoniyanın **3-cü hissəsində** sanki Bayan pəhləvanların qəhrəmanlığından, hünərindən söhbət açır.

III. Andante

Andante tempində aramla səslənən arfanın akkordları qədim rus musiqi aləti olan quslinin səsinə bənzədilir və bu müşaiyətin altında Bayan öz nağılını söyləyir. 3-cü hissə sonata formasında yazılmışdır.

Üçüncü hissə ləngimədən şənliyi təsvir edən finala-**dördüncü hissəyə** keçir. Burada rus xalq çalğı alətləri-dudka, quslin və qudok xalq şənliyini müşaiyəet edir. Final sonata alleqro formasında yazılmışdır. Əsas partiyada şən rəqs melodiyası, köməkçi partiyada tənənəli xarakterli zərif musiqi səslənir. Rus torpağının ucsuz-bucaqsız gözəlliyi köməkçi partiyada göstərilir. Final ümumxalq şənliyi ilə sonlanır.

IV. Finale. Allegro

“Bahadır” simfoniyası rus musiqi tarixində özünəməxsus yeri olan bir əsərdir. Belə ki, o, ilk klassik simfonik nümunələrdən biridir. 2-ci simfoniya həmçinin epik-qəhrəmani simfonizmin başlanğıcını qoymaqla rus bahadırlarının şücaətini əks etdirmiş və dünya musiqi incəsənətində yer almış ən gözəl əsərlərdən biri kimi tarixə düşmüşdür.

İnternet vasitəsilə “Bahadır” simfoniyasını dinləmək.

Müəllim: Axundova Sədaqət

MÜHAZİRƏ № 22-23.

Mövzu № 22-23. Opera yaradıcılığı. “Knyaz İqor” operası.

- Plan: 1.Opera yaradıcılığında yeniliklər.
2.Operanın sujet xətti.
3.Musiqi materialı.**

Hər tərəfli dünyagörüşə malik olan A.P. Borodin, yaradıcılığında hər janra müraciət etmiş bəstəkarlardandır. O çoxlu sayda əsər yazmasa da lakin yazdığı əsərlər öz orijinallığı və klassik ənənələrə söykəndiyi üçün dinləyicini cəlb edir. Öz dəsti-xətti olan Borodin **yalnız bir opera, üç simfoniya, kamera-vokal və instrumental əsərlər yazmışdır.** Borodinin yeganə operası olan “Knyaz İqor” qəhrəmani-epik mövzudadır.

Operanın yazılmasında V.Stasovun xidməti böyük olmuşdur. Belə ki, 1869-cu ildə Stasov Borodini “İqor polku haqqında dastan” adlı çox qədim-XII əsrə aid rus ədəbi əsəri ilə tanış edir və təklif edir ki, əsərin sujetinə əsasən opera yazsın. “İqor polku haqqında dastan”da rus knyazının qıpçaqlara qarşı yürüşü və mübarizəsi əks olunmuşdur. O, bu mübarizəni təkbaşına apararaq məğlubiyyətə düçar olur. Knyazın təkəbbürü, mübarizədə başqa knyazlardan kömək istəməməsi onun və oğlunun əsr düşərək qələbə çala bilməməsinə gətirib çıxarır. Dastanın mənası da ondan ibarətdir ki, rus knyazları birləşməli, birlik olmalıdır.

Borodin V.Stasovla birlikdə qədim dövrün epik rus mahnılarını araşdırmış, tarixi məlumatlarla tanış olmuş, eləcə də Orta Asiya xalqlarının musiqisini, həmçinin Macarıstanda yaşayan qıpçaq nəsilərinin qədim şərqi musiqisini öyrənmişdir. Dastanın əsas məqamlarından yararlanaraq **özü operanın librettosunu yazmışdır.**

Bildiyimiz kimi **opera qəhrəmanlıq mövzusunda** yazılmışdır. Operada Şimali Novqorod knyazı İqorun qıpçaqlarla mübarizəsindən bəhs olunur. Burada bəstəkar Qlinkanın varisi kimi onun yolunu davam etdirmişdir. Belə ki, rus xalqının yadellilərlə mübarizəsi, onların qarşılıqlı göstərilir. Lakin fərqli cəhəti ondadır ki, Qlinkada ruslarla yadellilərin mübarizəsi əks olunsada Borodin “Knyaz İqor” operasında daxili çəkişmələr, öz aralarındakı konfliktlər də verilmişdir. Bu da operada daha bir dramatik konfliktin inkişaf etdirir. Operada hadisələr aramla inkişaf edir və münasib səhnələr bir-birini əvəz edir.

Operada əzəmətli rus xalqının vətənpərvərlik ruhunu, rus xalqının sədaqətli oğul və qızlarının obrazını göstərən bəstəkar eləcə də qıpçaqların obrazlarını da musiqi dili ilə məharətlə açıb göstərmişdir. Operada əsas iştirakçı xalqdır və xalqın başçılarının obrazını səciyyələndirən səhnələr əsərdə mərkəzi yer tutur.

Opera proloq və dörd pərdədən ibarətdir. Proloqda hadisələr belə cərəyan edir. Xalq Knyaz İqoru döyüşçüləri ilə birlikdə yürüşə uğurlayır. Qəflətən günəş tutulur və hər yer qaranlığa bürünür. Knyazın xanımı Yaroslavna ona bunun yaxşı əlamət olmadığını deyir və

xahiş edir ki, yürüşü dayandırın. Lakin Knyaz fikrindən dönmür və onu qardaşı Qalitskiyə tapşıraraq yola düşür.

Proloq kütləvi səhnələrlə zəngindir. Burada xalq və onun qəhrəman başçılarının obrazı proloqun əvvəlində və sonunda verilmiş **“Eşq olsun” (“Slava”) əzəmətli xorunda tərənnüm edilmişdir**. Bu xor nəinki proloqun eləcə də, bütün operanın bilinə səviyyəsində qəhrəmanlığını tərənnüm edir. Proloqda günəşin tutulması səhnəsi orijinal harmonik və orkestr ifadə vasitələri ilə qeyri təbiət hadisəsinin xalqda yaratdığı həyəcanı öz dolğunluğu ilə vermişdir. Sonrakı səhnədə səslənən reçitativdə qorxuya düşən Yaroslava, kobud Qalitski və mərd, qorxmaz İqor təsvir olunmuşdur.

İnternet vasitəsilə operanın proloqunu dinləmək.

Birinci pərdə. I şəkil. Knyaz yürüşə getdikdən sonra Vladimir Qalitski keyf məclisi təşkil edərək əylənir. O knyazlıq taxtında oturmaq arzusundadır. İnsanları incidir, onun yanına xahişə gələnleri kobudcasına qovur. “Tək mən şərəfə yetim” Qalitskinin mahnısında onun kobud, yelbeyin adam olduğu gur, rəksvari xarakterli musiqi ilə verilmişdir. Ondan rəfiqələrini buraxmağı xahiş edən “Ah nə pis oldu” qızların xorunda iniltili xalq ağılarının xüsusiyyətləri incəliklə verilmişdir.

II şəkil. Yaroslavanın otağı. O əri üçün çox darıxır və həsrətlə onun yolunu gözləyir. Zərif və mətanətli knyaginyanın **“O vaxtdan az keçməmişdir” ariozasında** onun həsrəti və narahatlığı əks olunur. Ciddi musiqi tədricən həyəcanlı əhval-ruhiyyəyə keçir. Qızlar onun yanına gəlib Qalitskidən şikayətlənirlər. Qalitski də gəlib çıxır. Knyaginya ondan tələb edir ki, azğın hərəkətlərinə son qoysun. Boyarlar bəd xəbər gətirirlər. Onlar bildirirlər ki, Knyaz İqorun qoşunu məğlubiyətə uğrayıb, özü və oğlu əsir düşüb. Burada boyarların **“Özünü ələ al, knyaginya” xoru səslənir**. Rus xalqını gözləyən təhlükədən bəhs edən musiqi getdikcə

dramatik hal alır. **Boyarların 2-ci xoru “İlk dəfə deyil ki, knyaginiya”** artıq möhkəmlik, mətanət və qətiyyət çalarlı intonasiyalarla zəngindir.

İkinci pərdə. Qıpçaqların məskəni. Qıpçaq qızları xanın qızı Konçakovanı əyləndirirlər. Qız ürəkdən vurulduğu knyaz Vladimir İqoroviç haqqında düşünür. Onlar görüşürlər və bu görüş onun kədərini dağıdır. Eləcə də cənub gecəsinin füsünkarlığı sevgililərin duetində, həyəcanlı lirik melodiyasında gözəl təsvir olunmuşdur. Fikirli İqor gəlir və o qoşunun məğlubiyyətindən çox kədərlənmişdir.

Qıpçaq qızlarının rəqsi

Qız ürəkdən vurulduğu knyaz Vladimir İqoroviç haqqında düşünür. Onlar görüşürlər və bu görüş onun kədərini dağıdır. Eləcə də cənub gecəsinin füsünkarlığı sevgililərin duetində, həyəcanlı lirik melodiyasında gözəl təsvir olunmuşdur. Fikirli İqor gəlir və o qoşunun məğlubiyyətindən çox kədərlənmişdir. **İqorun “Üzgün qəlbə nə yuxu, nə dinclik var” ariyasında** bəstəkar qəhrəmanın portretini ətraflı təsvir edir. Vətənin taleyi haqqında düşüncələr, azadlıq coşqusu, Yaroslavnaya məhəbbət hissləri ariyada öz əksini tapmışdır. Ariyanın əsas qəhrəmanlıq mövzusunda **“Ah azadlıq, azadlıq veriniz mənə...” çağırışı ehtirasla səslənir.** Ariyanın sonunda özünü müqəssir sayan İqorun kədərli halı orkestrdə eyni notun təkrarlanaraq və onun fonunda aşağı hərəkət edən akkordlar vasitəsilə verilir. Knyaz əsirlikdən qurtulmaq istəyir lakin qaçmağı özünə yaraşdırmır. **Konçak gəlir. “Sağlamdırmı knyaz?” ariyasında o həm qorxunc, zalım, həm də alicənab təsiri bağışlayır.** O knyazın mərdliyinə heyrandır və ona hörmətlə yanaşır. Hətta onu azad etməyə də hazırdır. Bir şərtlə: bir də qıpçaclara qılınc qaldırmayacağına söz versin. Knyaz bu təklifi rədd edir. Buna baxmayaraq xan yenə də onun kədərini dağıtmaq istəyir və konçak qaravaşlarına rəqs etməyi əmr edir.

Birinci “Külək qanadlarında uç” mahnı-rəqsi səslənir. Ardınca güc tərənnüm edən **kişi rəqsi** başlayır. Getdikcə hamı rəqsə

qoşulur və oğlanların sürətli rəqsi ilə məclis davam edir və eyni zamanda xanı tərif edən xor səslənir. Qızgın temperamentli rəqsin ortasında **“Bizim xan Konşak”** tərif sözləri daha da ücadan səslənir. **Qıpçaq mahnı və rəqsləri balet səciyyəli vokal-orkestr suitasıdır.**

Borodin qıpçaqların həyat və məişətini şərq mahnı və rəqsləri ilə göstərərək Şərqlövhələrinə geniş yer vermişdir. Orkestrdə şərqli alətlərini təqlid edən musiqi müşayiəti həm Konşakovun mahnısında, həm də yuxarıdakı mahnı və rəqslərdə ustalıqla əks olunmuşdur.

Üçüncü pərdə. Qıpçaq xanının qoşunu çoxlu qənimətlərlə qayıdır. Ovlur İqoru qaçırtmaq üçün hər tədbiri görür. İqor oğlu ilə qaçmağa hazırlaşır. Bu zaman onları dinləyən Konşakovna Vladimire yalvarır ki, o qalsın. Qız haray salıb Vladimiri ləngidir. İqor qaçır lakin qıpçaqlar oğlanı tuturlar və öldürməyi tələb edirlər. Konşak elan edir ki, Vladimir artıq onun kürəkənidir.

Dördüncü pərdə. Dağılmış divarların arasında Yaroslavna İqorun öldüyünü zənn edərək ağlayır. Onun ariyası xalq ağı intonassiyaları ilə üzleşir. **“Ah ağlayıram, acı-acı ağlayıram mən”** sözləri ilə başlayan ağı-ariya ayrı-ayrı beytlərin bir-birini əvəz etməsi ilə inkişaf edir. Yaroslavnanın İqora qovuşmaq istəyi **“Köçəri ququ quşu kimi mən” epizodu səmimiyyətlə səslənir.** Operanın hər iki baş qəhrəmanının bir-birinə sədaqət və məhəbbəti ariyanın orta bölümündə təzahür edir. Yaroslavna küleyə, günəşə, Dneprə yalvarır ki, İqoru ona qaytarsınlar. Yaroslavnanın ağı-ariyası kəndlilərin xoru ilə əvəz olunur. Xorda xalqın müsibət və əzabları güclü ifadə olunmuşdur. **“Ah vıyıldayan dəli külək deyildi”** çoxsəslili xoru orkestrin müşayiəti olmadan səslənir. Borodin bu xorda xalqın mənəvi həyatına dərindən nüfuz etmiş, rus xalq mahnısındaki axıcılığı, melodik dönmələri ustalıqla istifadə etmişdir.

Budur uzaqdan iki atlı görünür. Bunlar Knyaz İqor və Ovlurdur. Yaroslavna İqoru tanıyır. Xalq şadlıq zənglərini çalır və onun qayıtmasını bayram edir.

A.Borodin özü operanı “epik rus operası” adlandırmışdır. Operada kontrastlı səhnələrin növbələşməsi, möhtəşəm xor səhnələri xüsusilə əhəmiyyətlidir. Eləcə də musiqi dilinin reçitativ üslubda deyil, mahnıvariliyin əsas yer tutması Qlinkadan gələn ənənədir. Əsas obrazlar ariya, arioz və duetlərlə səciyyələnir. Dastanda xalq arxa planda verilsə də operada sanki qəhrəmanları dəstəkləyən ayrı bir obraz kimi göstərilir. Həmçinin qıpçaqların obrazı da çox maraqlı verilmişdir. Möhtəşəm Şərqlövhələri, qıpçaq qızlarının xor və rəqsləri, eləcə də ümumi rəqslər oriyentalizmin gözəl nümunələridir.

Bildiyimiz kimi Borodin operanı tamamlaya bilməmişdir. Onun vəfatından sonra N.Rimski-Korsakov və A.Qlazunov **“Knyaz İqor”** operasının yarımçıq qalan səhnələrini bəstəkarın qaralamalarına əsasən sona çatdırmışlar.

İnternet vasitəsilə operaya baxış.

Müəllim: Axundova Sədaqət.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

- 1.Т. Hüseynova. Musiqi ədəbiyyatı. Dərslik. - Bakı1991.
- 2.Т. Hüseynova. Musiqi ədəbiyyatı. Dərslik. - Bakı2006.
3. Материал из Википедии — свободной энциклопедии
4. Vikipediya, azad ensiklopediya.
5. [https://az.wikipedia.org › wiki › Rus_xalq_musiqisi](https://az.wikipedia.org/wiki/Rus_xalq_musiqisi)
6. [ensiklopediya.gov.az › terms ›](https://ensiklopediya.gov.az/terms)
7. [https://ru.wikipedia.org › wiki › Князь_Игорь_\(опера\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Князь_Игорь_(опера))
8. Ş.Həsənova. Musiqi tarixindən mühazirələr. II hissə Bakı- 2012.
- 9.[https://ru.wikipedia.org › Бородин Александр Порфирьевич](https://ru.wikipedia.org/wiki/Бородин_Александр_Порфирьевич)
10. [https://ru.wikipedia.org › Балакирев, Милий Алексеевич](https://ru.wikipedia.org/wiki/Балакирев,_Милий_Алексеевич)
11. Wikipedia ru wiki Даргомыжский, Александр Сергеевич